

КОНТРОЛЬ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ РЕЦЕПТИВНИХ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ

У статті розглядаються особливості організації поточного та рубіжного контролю рецептивних мовних компетентностей майбутніх учителів у самостійній роботі. Визначаються об'єкти цих видів контролю. Запропоновані критерії оцінювання рівня сформованості компонентів фонетичної, лексичної і граматичної компетентностей у рецептивних видах мовленнєвої діяльності. Розглянуті засоби контролю та оцінювання навчальних досягнень майбутніх учителів у самостійній позааудиторній роботі.

Ключові слова: поточний контроль, рубіжний контроль, об'єкти контролю, критерії оцінювання, рецептивні мовні компетентності, самостійна робота.

Значення самостійної роботи (СР) набуває важливого значення в умовах сучасного навчання, що передбачає збільшення годин на позааудиторну самостійну роботу, розширення її видів. Запорукою ефективного керівництва процесом формування іншомовної комунікативної компетентності в СР в цілому, і рецептивних мовних компетентностей (РМК) зокрема, неможливе без чіткої та ефективної системи контролю цього процесу. Таким чином, очевидно є необхідність організації об'єктивного контролю рівня сформованості досліджуваних компетентностей.

Слід зауважити, що проблемами контролю займалися вітчизняні та іноземні науковці. Насамперед було досліджено процес формування та перевірки рівня сформованості комунікативної компетентності в цілому (В. О. Коккота, О. П. Петрашук, А. Hughes, С. Weir), мовних компетентностей (Е. Ф. Іванова, І. М. Курдюмова, В. В. Голубець) і мовленнєвих компетентностей (І. М. Кошман, О. О. Куніна, О. В. Кміть, О. О. Українська). Проте зазначені дослідження залишають поза увагою здійснення контролю рівня сформованості мовних компетентностей у рецептивних видах мовленнєвої діяльності під час самостійної роботи.

Метою нашої статті є визначити об'єкти контролю, а також критерії оцінювання рівня сформованості рецептивних мовних компетентностей у самостійній роботі.

Під контролем розуміємо процес визначення рівня сформованості знань, навичок і вмінь студента в результаті виконання ним усних і письмових завдань, тестів та формулювання на цій основі оцінки за певний розділ програми, курсу або періоду навчання [1, с. 112]. У сучасній методиці навчання іноземних мов визначені такі види контролю: попередній, поточний, тематичний (рубіжний), семестровий, річний і підсумковий [6, с. 157]. Кожний з видів контролю виконує всі функції, властиві контролю (зворотного зв'язку, коригуючу, оціночну, навчальну, управлінську, розвивальну), але залежно від його виду домінуючою виступає та чи інша функція [6, с. 156]. За формою організації контроль може бути індивідуальним, фронтальним, груповим, парним; за характером оформлення відповідей – усним або письмовим; за використанням мов – одномовним або двомовним; за спрямованістю – контроль з боку викладача й контроль з боку студента та взаємоконтроль і самоконтроль [6, с. 154-168].

У контексті організації СР з другою іноземною (німецькою) мови актуальним є поточний контроль. Оскільки поточний контроль спрямований на перевірку ефективності виконання студентами СР, то домінуючою в цьому випадку є функція зворотного зв'язку. Оскільки, формування мовних компетентностей не є самоціллю, а лише засобом розвитку мовленнєвих умінь, мовні компетентності, а також їх складові не є об'єктами підсумкового контролю. А ось рубіжний (тематичний) контроль дозволяє визначити рівень оволодіння студентами знаннями, навичками та вміннями з теми; отже, провідною функцією цього виду контролю є оціночна.

Ми погоджуємося з думкою І. П. Задорожної, що для перевірки результатів СР використовується індивідуальний, одномовний, усний і письмовий контроль, контроль з боку викладача, самоконтроль і взаємоконтроль [3, с. 100]. Дослідниця наголошує, що на початку навчання необхідно безпосередньо контролювати результати СР на аудиторних чи індивідуальних заняттях, поступово переходячи до опосередкованого контролю, який передбачає виконання подібних до СР завдань. При цьому якість виконання завдань на аудиторному занятті залежить від ретельності виконання студентом СР [3, с. 100-101].

Слід зауважити, що поточний і рубіжний контроль повинні бути спрямовані на певні знання, мовленнєві навички та вміння, рівень досягнення яких визначається та оцінюється. Об'єкти контролю мають співпадати з об'єктами навчання. В нашому дослідженні об'єктом вимірювання виступають рецептивні мовні компетентності. Під рецептивними мовними компетентностями ми маємо на увазі

розуміння й осмислення мовної інформації у прочитаних / прослуханих текстах, що веде до взаєморозуміння між адресантом та адресатом у спілкуванні. Отже, об'єктами контролю тут виступають мовні знання, рецептивні мовні навички та мовна усвідомленість.

Таким чином, об'єктом контролю рівня сформованості фонетичної компетентності (ФК) є слуховимовні та інтонаційні навички, а також операції, що входять до їх складу. Контроль та оцінка рівня сформованості ФК здійснюється з урахуванням типів помилок у мовленні: фонетичних і фонологічних. Перші впливають на якість звучання і зумовлюють акцент, а другі – на зміст. Рівень сформованості фонетичної усвідомленості контролюється головним чином опосередковано через особливості спілкування, або за допомогою опитування, анкетування тощо. Крім того, використовуються тести на слухове розпізнавання звуків, або ж інтонаційних моделей [3, с. 104]. Якщо об'єктом контролю виступає лексична компетентність (ЛК), то контролюються окремі її компоненти, пов'язані з навичками, знаннями та лексичною усвідомленістю. Контроль рівня сформованості ЛК може здійснюватися у прихованій формі (під час виконання умовно-комунікативних і комунікативних вправ) і відкрито (через усні та письмові контрольні вправи). Успішність засвоєння лексичних одиниць (ЛО) рецептивного мінімуму можна контролювати у процесі виконання різних вправ, тестів множинного вибору, тестів із вільно конструйованою відповіддю, заповнення пропусків ЛО у тексті. Основним критерієм оцінювання рівня сформованості ЛК є правильність. Враховується наявність і кількість лексичних помилок. Об'єктом контролю рівня сформованості граматичної компетентності (ГК) є процес формування ГК і функціонування ГК. Для контролю рецептивних граматичних навичок основними критеріями є ідентифікація та точність розуміння граматичної структури (ГС), а репродуктивних – правильність вживання ГС, що передбачає коректне виконання всіх операцій, що входять до граматичних навичок говоріння і письма: вибору ГС згідно із ситуацією мовлення, її оформлення за нормами мови та її реалізацію в усному або писемному мовленні. Отже, критерії оцінювання рівня сформованості мовних компетентностей можемо представити у вигляді таблиці.

Мовна компетентність	Критерії оцінювання	Кількість помилок	Оцінка
Фонетична компетентність	Фонетична правильність	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
	Фонологічна правильність	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
Лексична компетентність	Правильність розуміння ЛО	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
	Правильність вживання ЛО	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
	Кількість ЛО	Кількість ЛО, які контролюються: 100% - 90% 89% - 75% 74% - 60% 59% - 0	відмінно добре задовільно незадовільно
Граматична компетентність	Точність розуміння ГС	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
	Правильність вибору ГС	0 - 10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно
	Правильність оформлення ГС	0-10% 11% - 25% 26% - 40% 41% - 50%	відмінно добре задовільно незадовільно

Поточний контроль рівня сформованості мовних компетентностей відбувається, як правило, фронтально та усно або ж у вигляді письмового групового контролю. При цьому, як зазначає І. П. Задорожна, важливу роль відіграють ключі для самоконтролю [4, с. 297]. Як правило, є різні типи ключів, які розрізняються за критеріями відкритості – завуальованості, безпосередності – опосередкованості, повноти – частковості, вербальності – невербальності, звукового – друкованого каналу інформації, а також ключ-підказка, ключ-правило, ключ-модель (взірець форми виконання операції), ключ-екстралінгвістичний фактор (картинки, фотографії для самоконтролю прочитаного), ключ-відповідь (у випадку однозначної відповіді) [4, с. 297]. У СР можуть використовуватися всі згадані види ключів. Вони полегшують студентам виконання СР, але велика ймовірність того, що просто використовуються ключі. Тому ми вважаємо, що під час безпосереднього контролю слід перевіряти результати СР на аудиторному занятті, якщо дозволяє час і вид СР. За умови проведення опосередкованого контролю варто надавати студентам можливість перевіряти результати власної СР за ключами.

Засобами контролю формування РМК можуть бути тести (тест множинного вибору, який О. Г. Квасова вважає "майже ідеальним для перевірки лексичних навичок, а саме навичок вибору правильного слова серед слів, близьких за значенням; вибору слова, сполучуваного з наявними у певному контексті; вибору частини сталого виразу або фразального дієслова, а також вибору прийменників, прислівників, слів-сполучників"; перехресного вибору, відповіді на запитання, або оцінювання тверджень "так-ні-нема інформації"), завдання на заповнення пропусків лексичними одиницями, або ж граматичними структурами, завдання на виправлення лексичних або ж граматичних помилок, для контролю рецептивних фонетичних навичок доцільно застосовувати тести на слухове впізнавання, диктанти. Крім того, контроль лексичних, граматичних і фонетичних навичок відбувається в процесі мовленнєвої діяльності, в нашому випадку в рецептивних видах мовленнєвої діяльності, і саме тому має бути спрямованим на цілісний мовленнєвий акт в єдності його вимовних, граматичних і лексичних аспектів з виокремленням для контролю одного із аспектів. При цьому доцільними, наприклад, є завдання на: знаходження у тексті / аудіотексті слів з певним значенням або ж вивченої граматичної структури; вибір правильної відповіді із запропонованих / погодження з твердженням чи його спростування щодо змісту прочитаного / прослуханого аудіотексту (завдання мають бути складені так, що правильність виконання можлива лише за умови, що студенти розуміють відповідну лексику чи граматичні структури); виправлення помилок у тексті, який коротко передає зміст прочитаного чи прослуханого (завдання складене так, що студенти повинні виправити помилки саме у вживанні нових слів / граматичних структур).

Таким чином, систематичний поточний контроль, а також належним чином організований рубіжний контроль рівня сформованості у студентів РМК у СР є необхідним фактором успішної практичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Перспективу подальшого дослідження в обраному напрямку ми вбачаємо у вивченні питання взаємоконтролю та самоконтролю рівня сформованості РМК у СР.

Використані джерела

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Бирюк О. В. Контроль рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів у навчанні читання англomовних газетно-журнальних статей / О. В. Бирюк // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 119. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – С. 18–21.
3. Задорожна І. П. Контроль результатів самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю / І. П. Задорожна // Наукові записки. Серія : педагогіка. – 2014. – № 1. – С. 99–106.
4. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / І. П. Задорожна. – К., 2012. – 457 с.
5. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь : [навч. посіб.] / О. Г. Квасова. – К. : Ленвіт, 2009. – 119 с.
6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.

Панзига О. Н.

**КОНТРОЛЬ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ
РЕЦЕПТИВНЫХ ЯЗЫКОВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
В САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ**

В статье рассматриваются особенности организации текущего и рубежного контроля при формировании рецептивных языковых компетентностей будущих учителей в самостоятельной работе. Определяются объекты этих видов контроля. Предложены критерии оценки уровня сформированности компонентов фонетической, лексической и грамматической компетентностей в рецептивных видах речевой деятельности. Рассмотрены средства контроля и оценки учебных достижений будущих учителей в самостоятельной внеаудиторной работе.

Ключевые слова: текущий контроль, рубежный контроль, объекты контроля, критерии оценки, рецептивные языковые компетентности, самостоятельная работа.

Panzyga O. N.

**ASSESSMENT OF THE DEVELOPING RECEPTIVE LANGUAGE COMPETENCES
IN TEACHER TRAINEES' SELF-STUDY**

The key to effective management of the process of foreign language communicative competence formation in self-study as a whole, and receptive language competences in particular, is a clear-cut and effective system of monitoring this process. Obvious is the need for objective monitoring the level of these competencies formation.

Under supervision we understand the process of determining the level of acquiring knowledge, forming skills and abilities of the student as a result of doing oral and written assignments, tests and formulation on the basis of assessment for a particular section of the program, course or training period in modern methods of teaching foreign languages. Such types of control are used: previous, current, topical (landmark), semester, year, and final.

In the context of self-study in the second foreign language (German) current control comes first. Since it is aimed at checking the effectiveness of students' self-study, dominant is the function of feedback. But the landmark (thematic) control is to determine the level of eliciting knowledge, mastering skills, and abilities, thus the leading feature of this type of control is evaluated.

Current control and quizzes should focus on specific knowledge, language skills and communicative skills; achievement level is determined and assessed. Objects of control should agree with the objects of study. In our study, the measured object is receptive language competence. By receptive language competence we mean comprehension of read or listened to information, which leads to mutual understanding. Thus, control objects in receptive language competences formation are linguistic knowledge, receptive language skills and linguistic awareness.

The objects of measuring phonetic competence formation is an auditory-spoken and intonation skills, and operations that make up their composition. The control objects of lexical competence formation are knowledge, skills, and vocabulary awareness. The object of controlling grammatical competence formation is the formation and functioning of grammatical structures. To control receptive grammatical skills the main criteria must be identification and precise understanding of grammatical structures.

Key words: current control, landmark (thematic) control, control objects, criteria, receptive language competences, self-study.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2016